

MET ARION NAAR BULGARIJE

Tweetalig onderwijs met weinig middelen

Heleen Jansen bracht voorjaar 2003 een bezoek aan Bulgarije in het kader van een Arion project. Samen met deelnemers afkomstig uit Spanje, Frankrijk, Italië, Duitsland en Bulgarije bezocht ze verschillende scholen en zag het talenonderwijs in Bulgarije in de praktijk. Onderstaand een verslag.

Heleen Jansen

Bulgarije telt ongeveer 8,5 miljoen inwoners. Ongeveer 70 procent van de bevolking woont in de steden, waarvan de grootste Sofia (1,2 miljoen inwoners) is. De rest van de bevolking woont op het dunbevolkte platteland. De bevolking bestaat voornamelijk uit Bulgaren (85 %). De grootste minderheidsgroep is Turks (9,5%) gevolgd door de Roma (2,5%).

Bulgarije ging als laatste Oost-Europees land in 1991 over naar een democratisch staatsbestel en schakelde over van een geleide naar een markteconomie. Over het algemeen is de koopkracht in Bulgarije nog van een laag niveau. Bulgarije streeft ernaar om in 2007 of 2008 toe te treden tot de Europese Unie.

De officiële taal van het land is het Bulgaars, een Zuid-Slavische taal. Het Bulgaars wordt gesproken door de overgrote meerderheid van de bevolking. Voor de massale uittocht in 1989 was voor 10 procent van de bevolking Turks de moedertaal. Ook veel Roma spreken Turks. Een deel van de bevolking in de kuststeden spreekt Grieks en langs de Donau wordt nog wat Roemeens gesproken.

Onderwijs was lange tijd gratis en werd geregeld door de staat. Er is een onderwijsplicht voor kinderen van zes tot zestien jaar. De eerste particuliere scholen werden pas vanaf 1991 geopend.

Talenonderwijs

Dankzij Arion, een Europees programma dat studiebezoeken financieel mogelijk maakt, konden we met een

groep Spanjaarden, Bulgaren, Fransen, Italianen en Duitser een aantal scholen in Bulgarije bezoeken.

Het is geen vetpot in het Bulgaarse onderwijs - de regering heeft sinds 2000 flink bezuinigd op de gezondheidszorg en het onderwijs - maar het onderwijs in de vreemde taal is effectief. De scholen in de landen van de deelnemers zijn uitgerust met moderne hulpmiddelen, mooie schoolboeken en werkschriften om het vak aantrekkelijk te maken en toch is het resultaat vaak mager. Bulgarije, een land met veel minder mogelijkheden, doet het niet slecht. Hoe komt dat?

Ander onderwijssysteem

De eerste dag van het bezoek besteedden we aan een vergelijking van de verschillende onderwijssystemen en aan het onderwijzen van de vreemde taal, met het accent op de didactiek van het aanleren van de vreemde taal, de doelstellingen en de moeilijkheden. Het was al snel duidelijk dat er nog al wat verschillen zijn in de manier waarop vreemde talen in de Europese landen onderwezen worden.

In Spanje en in Nederland wordt in veel gevallen de vreemde taal onderwezen als een vak en wordt tijdens de lessen de moedertaal gebruikt. In Italië en in Duitsland is het gebruik van de moedertaal tijdens de vreemde taal lessen absoluut verboden en wordt uitsluitend de doeltaal gebruikt.

In Bulgarije is het onderwijs op de basisschool al tweetalig, vaak Engels. In het eerste jaar worden alleen de vaardigheden luisteren en spreken geoefend. Docenten werken veel met liedjes en gedichtjes om leerlingen vooral de klanken van de vreemde taal goed te leren. In het tweede jaar komt het schrijven en lezen aan bod. Het schrijven in het Engels heeft een extra handicap, omdat de Bulgaarse leerlingen voor de eigen taal het cyrillische schrift gebruiken. Leerlingen vinden het geen enkel probleem om meteen op twee manieren te leren schrijven. Ze vinden het leuk om te oefenen in schrijven.

Tweetalig onderwijs

In Bulgarije vind je veel gespecialiseerde scholen. Er zijn taalscholen, maar ook scholen met extra nadruk op wiskunde. Op taalscholen kunnen leerlingen het onderwijs in het Frans of in het Duits volgen. Leerlingen moeten een toets afleggen voordat ze worden toegelaten.

In de meeste gevallen komen zij binnen zonder enige kennis van de vreemde taal en worden zij na zorgvuldige selectie geplaatst in een voorbereidend jaar, het jaar 0. In dit jaar 0 krijgen ze 22 uur per week les in de vreemde

taal! Ongeveer 45 procent van de leerlingen die zich aanmelden voor de toelatingstest mag aan het jaar 0 beginnen. Aan het eind van het jaar 0 slaagt bijna iedereen voor de eindtest.

Enmaal in klas 1 op het lycée krijgen de leerlingen 9 uur per week les in de moderne vreemde taal. Alle taallessen worden in de doeltaal gegeven. Op de scholen met tweetalig onderwijs streeft men er naar om de leerlingen in minimaal 2 vakken ook eindexamen te laten doen in de vreemde taal.

De leerlingen werken voor deze niet-talen vakken met leerboeken in het Frans, Spaans of Duits, afhankelijk van de gekozen taal. Deze boeken zijn door vakdocenten geschreven. De leerlingen die het tweetalig onderwijs volgen zijn goede leerlingen die er voor kiezen om hard te werken. Na hun eindexamen proberen veel leerlingen om aan een universiteit in Frankrijk, Duitsland of Amerika te gaan studeren.

Leerlingen krijgen frontaal les en leren grote stukken tekst uit hun hoofd. Er is een leerboek met brontekst en oefeningen. Er zijn nauwelijks invuloefeningen. Over de brontekst worden veel vragen gesteld die de leerlingen in correcte zinnen moeten beantwoorden. Bij het beant-

Wat is Arion?

Arion is een Europees programma dat voorziet in studiebezoeken voor leidinggevend en beleidsmakers uit het onderwijs. Het doel is het uitwisselen van informatie en ervaringen tussen beleidsvormers en onderwijsdeskundigen met betrekking tot vraagstukken van gemeenschappelijk belang voor de deelnemende landen. De contacten tussen de deelnemers kunnen ook worden gebruikt voor toekomstige samenwerking tussen scholen.

Procedure

De periode loopt van 1 september tot 1 september. In het voorjaar van 2004 wordt het nieuwe programma gepubliceerd op de website van het Europees Platform en in Uitleg, het blad van het Ministerie van OC&W. Na publicatie van het programma kunt u zich aanmelden bij het Europees Platform, dat de selectie en administratie van Arion verzorgt. De Europese Commissie bepaalt aan welk studiebezoek men mag deelnemen.

Voor Nederland zijn 72 beurzen beschikbaar van circa €950 per persoon. Alle Nederlandse deelnemers betalen €70 als eigen bijdrage. Er moet een duidelijk verband zijn tussen het onderwerp van de studiebezoek en de beroepsactiviteiten van de aanvrager.

woorden herhalen leerlingen complete zinnen die in het lesboek staan. De docent stelde in de les veel vragen – de leerlingen gaven uitsluitend antwoorden. Een leerling die antwoord moet geven, staat op en geeft al staande het antwoord.

Sfeer

In de klassen die wij bezochten, was het zeer rustig, voor ons gevoel een beetje akelig stil. De leerlingen spraken niet met elkaar, geen enkele keer werd er ook maar iets gefluisterd. Leerlingen overleggen ook niet met elkaar. De docenten verzekerden ons dat dit niet door ons bezoek kwam; de leerlingen zijn altijd zo rustig. De Franse docente heeft in het uur dat wij bij haar in de klas waren haar plaats niet verlaten. Ze benaderde de leerlingen met warmte. Fouten behandelde ze altijd op een positieve manier. Soms werd er aan de klas gevraagd waarom iets niet goed was.

Verder was het opvallend dat in alle taalklassen die wij bezocht hebben, er maar 2 à 3 jongens in de klas zaten en verder allemaal meisjes. Op de scholen met versterkt wiskunde onderwijs schijnt precies het omgekeerde het geval te zijn. Op onze vragen hierover kregen wij als antwoord dat de praktijk had uitgemaakt dat meisjes nu eenmaal beter in taal zijn dan jongens.

Het verschil in middelen tussen de scholen in West-Europa en Bulgarije

Er is een groot verschil tussen de inrichting en de middelen op scholen in Bulgarije en de West-Europese landen. De scholen die wij bezochten, behoren ongetwijfeld tot de beste scholen in de regio. Op het lycée in Velingrad werd de school verwarmd met oude houtkachels. Ooit had er centrale verwarming in de school gezeten, maar

die deed het niet meer. Maar er waren ook moderne computers, een schril contrast. Geluidsapparatuur was er sporadisch. Scholen die gefinancierd werden door de Staat hadden duidelijk meer middelen dan de scholen die door de gemeente werden betaald.

De tijd besteed aan het onderwijs in de vreemde taal

De voorbeelden die wij gezien hebben, maakten duidelijk dat door veel uren onderwijs in de vreemde taal, de leerling snel een vreemde taal leert. De deelnemers aan het Arion bezoek waren echt onder de indruk van de kennis van de leerlingen na 7 maanden taalonderwijs. De leerlingen waren met Frans bezig met de subjonctief in bijzinnen.

Dit bracht in onze groep een discussie op gang wat effectiever is voor het taalonderwijs: a) een korte, maar intensieve periode waarin de leerling als het ware in een taalbad wordt gedompeld, of b) zoals in de meeste westerse landen gebeurt, een lange geleidelijke weg. Op het eerste gezicht lijkt de korte intensieve periode het meeste resultaat te bieden.

Motivatie

Motivatie is het belangrijkste deel van het onderwijs. Leerlingen motiveren om zich uit te drukken in de vreemde taal, leerlingen een rijke leeromgeving bieden. Er zijn boeken vol geschreven over de motivatie van leerlingen, maar hoe kunnen we leerlingen nu echt motiveren om Frans, Duits of Engels in de praktijk te gebruiken en er plezier in te hebben?

De leerlingen die wij hebben gezien in Bulgarije, hadden duidelijk plezier in het leren van de moderne vreemde taal en dat was niet alleen omdat ze dachten

dat ze dan later een betere baan zouden kunnen krijgen. De kleintjes waren trots op hun liedjes in het Engels en op het lycée gaven de leerlingen ons graag hun geschreven teksten. Op de Bulgaarse scholen werd taal als een communicatiemiddel gezien en veel minder als een vak. Op de scholen die wij bezochten, waren er geen overhoringen van woordjes. Er werd veel mondeling in de klas gedaan. We vroegen of het niet moeilijk was om bijvoorbeeld wiskunde in het Frans te hebben. De leerlingen vertelden ons dat dit niet zo was omdat het in het Frans juist heel duidelijk wordt uitgelegd, veel duidelijker dan in het Bulgaars, omdat er door de docent minder zijsporen worden bewandeld. Onderwijs in de moderne vreemde taal maakt dat de docent concreter les moet geven.

Conclusie

In Bulgarije worden leerlingen op de scholen met tweetalig onderwijs in de doeltaal ondergedompeld en dit leidt tot een goede beheersing van de moderne vreemde taal. Het jaar o maakt dat de leerlingen heel snel het niveau bereiken om de andere vakken in deze vreemde taal te kunnen volgen. De taal is dan voor hen communicatiemiddel geworden. De leerlingen gebruiken de taal echt en zij beschouwen de moderne vreemde taal dan ook niet meer als een vak. Het is duidelijk dat door het dagelijkse gebruik van de taal de vaardigheden toenemen. We hebben ook gezien dat het gebruik van de moderne vreemde taal hoge eisen stelt aan de vakdocenten.

De manier van lesgeven in Bulgarije wijkt echter wel erg sterk af van wat we in Nederland gewend zijn dus het zonder meer overnemen van dit systeem lijkt niet echt mogelijk. Maar versterkt talenonderwijs of tweetalig onderwijs behoort wel degelijk tot de mogelijkheden. ■

KALENDER

16 december Hoe natuurlijk is taal? UvA Amsterdam
<w.h.jansen@uva.nl>

2004

9 januari Talencircus I, MBO netwerk, Den Bosch,
<s.ransing@slo.nl>

23 januari Elisabeth van der Linden, Woorden leren in het studiehuis <www.hum.uva.nl/mastercourses>

24 januari Jaarvergadering VLLT, Utrecht

29 januari Gedichtendag <www.gedichtendag.nl>

6 februari Good Practice Day Leiden <vanderes@iclon.leidenuniv.nl>

6 februari Studiedag Plezier in het leren, Arnhem,
<www.intertaal.nl> en <www.volksuniversiteit.nl>

6 februari Dag van Taal, Kunsten & Cultuur, Groningen,
<www.rug.nl/uclo/nascholing/aanbod/2003-2004/talen>

19 februari Lezen in het vmbo, Stichting Lezen, Utrecht, <www.lezen.nl>

10-20 maart Boekenweek met speciale aandacht voor Frankrijk, <http://willem.mm.free.fr> <www.cpnb.nl>

11 - 13 maart Nascholing recente Duitse literatuur, Landheim Rothenberge, <h.harbers@let.rug.nl>

20 maart Studiedag Volwassenen, NoaV VLLT, Utrecht, <www.levendetalen.nl>

26 maart Talencircus II, MBO netwerk, Den Bosch, <s.ransing@slo.nl>

2 april Folkert Kuiken en Ineke Vedder, Taakgericht taalondewijs, <www.hum.uva.nl/mastercourses>

13-17 april, 38th Annual International IATEFL Conference, Liverpool, <www.iatefl.org>

16 april Anéla studiedag, Utrecht, <www.anela.nl>

7, 8 en 9 mei *Klank van de stad* Antwerpen, <www.abc2004.be>

12 mei Landelijke Dag Studievaardigheden, Amsterdam, <www.hva-uva.nl/lids2004>

10-16 juni Anglia Tour door Nederland, <www.anglia.nl>

14 juni Talencircus III, MBO netwerk, Den Bosch, <s.ransing@slo.nl>

17 - 23 juli Xle congres FIPF in Atlanta (USA), Le français: défi de la diversité <www.atlanta2004.org>

1-6 augustus Internationale Deutschlehrertagung (IDT), Graz <www.idt-2005.at>

25 - 29 augustus 16e A.I.P.I. Congres (Italiaans), Krakow, Polen, <http://www.brunette.brucity.be/heff/ictl/ti/aipi>